

Замисляме ли се за водата? / Let's think about water

Повече от 3/4 от Земята е покрита с вода, затова заслужено сме я нарекли Синята планета.

Но сладката вода, от която зависи живота на хората и организмите на сушата, е само 1% от това огромно количество.

Населението на Земята расте, все по-голяма е и нуждата от питейна вода. Вече използваме повече от 50% от повърхностните водни ресурси. Това потребление се очаква да достигне до 70% през следващите 20 години. Днес повече от един милиард души все още нямат достъп до чиста питейна вода.

Замърсяването на водите е не само екологичен проблем, но също и важен въпрос за човешкото здраве. Именно това е причината 15 000 души по света да умират ежедневно. Замърсяването се дължи най-вече на отпадните битови и индустриални води, а също и на химикалите, използвани в земеделието.

Как да направим така, че да има достатъчно чиста вода не само за нас, но и за всички живи организми? Да започнем като запомним, че водата е ограничен ресурс! А това, което изхвърляме днес, ще бъде във водата на някой друг утре! В света на водата всички ние сме на долу по течението...

Водата е лична; водата е местна; водата е регионална; водата е държавна. Всеки има различна идея, различен подход, различен проблем, различен интерес. Водата е най-личният въпрос, който имаме...

Сузан Маркс, интервю на живо, 2009

Water is personal, water is local, water is regional, water is statewide. Everybody has a different idea, a different approach, a different issue, a different concern. Water is the most personal issue we have..

Susan Marks, OnLine interview, 2009

More than 3/4 of Earth is covered by water; that is why we have called it the Blue Planet.

However, the freshwater which is crucial for the life of people and organisms that live on land, is only 1% of this huge amount of water. As human population grows, the need of safe and healthy freshwater becomes higher and higher. We already use 50% of the surface water resources. The consumption will grow up to 70% in the next 20 years. Today, more than a billion people still cannot get sufficiently safe drinking water to keep them healthy. Water pollution is not only a huge ecological problem but also a huge health problem. Water pollution is the leading worldwide cause of deaths and diseases responsible for around 15,000 deaths each day. The two main causes of water pollution are sewage waste and waste water from industries. How do we make sure there is enough healthy fresh water, not just for ourselves, but for all forms of life? Let's start by remembering: water resources are limited! And what we dispose of today will be in someone – or something – else's water tomorrow. In the world of water, we are all down the stream.

Пътеката „Тайните на водата“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства на Гърция и България.

The tourism trail The Water Secrets is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ
СЪЮЗ
Европейски фонд за
регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.ope.moew.government.bg

Решения за
по-добър живот

НАЦИОНАЛНА
СТРАТЕГИЧЕСКА
РЕФЕРЕНТНА РАМКА
2007–2013

Коматексовото табло се преиздава по проект № DIR-51 13326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-51 13326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Туристически маршрут „Пътуване в историята“

Travel through History Trail

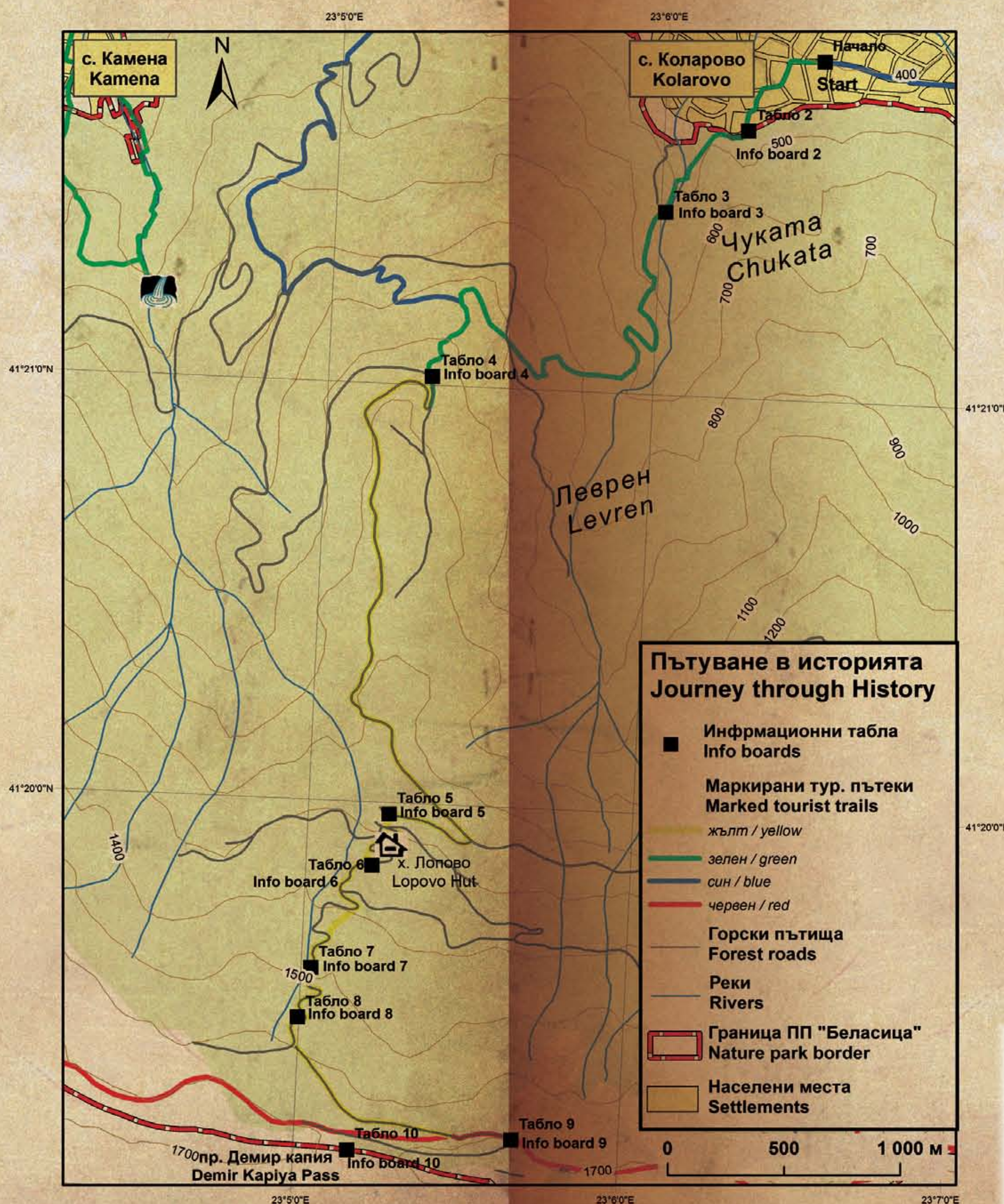
Коларово – проход Демир Капия

Този маршрут ще ви пренесе във времето. Ще се докоснете до най-интересните или драматични моменти от историята на планината Беласица. Ще научите как се е променял животът на хората от далечни времена до днес.

Кога са се заселили първите хора по тези земи? Как са живеели? Как може да се научим от опита на нашите деди? Това са само част от въпросите, на които ще намерите отговор по маршрута. По пътя ще ви помогнат девет информационни табла. Темите на таблата са: Първите обитатели на Беласица; Дългият живот на една крепост; Долянският панаир – връзката между Изтока и Запада; Хората на Беласица – наследници на здравословен начин на живот; Еньовден – празник на лековитите цветя; Обредните ястия – за добра реколта и плодородие; Съвременният поминък на хората на Беласица – с поглед към земята и гората; Била ли е Беласица център на Европейската история?; Пътят през планината.

Началото на пътеката е в центъра на с. Коларово. Следвайте зелената маркировка, при излизането на чакълирания път продължете по жълтата, а при излизането на билото завийте на запад (вдясно) и следвайте червената туристическа маркировка. Продължителността на маршрута е около 5 часа (без почивките), а дължината му е почти 10 км.

Туристическият маршрут „Пътуване в историята“ е създаден през 2012 г. от Дирекцията на Природен парк „Беласица“ към Изпълнителната агенция по горите.

Kolarovo – Demir Kapiya Pass

This trail will take you back in time. You will get to experience the most interesting and dramatic moments in the history of Belasitsa Mountain. You will learn how the life of people has changed from ages past to present day.

When did the first people settle in these lands? How did they live? What can we learn from the experience of our ancestors? Those are just some of the questions that will be answered along the way. Nine information boards will help you out. They are dedicated to: The First Inhabitants of Belasitsa; The Long Life of a Fortress; Dolyan Fair – the Connection between the East and the West; The People of Belasitsa – Successors of a Healthy Life Style; Enyovden – a Holiday of Medicinal Plants; Ritual Dishes – for Good Harvest and Fertility; Modern Occupation of the People of Belasitsa – with Focus on Land and Forest; Was Belasitsa a Center of European History?; The Road through the Mountain.

The beginning of the route is in the village center of Kolarovo. Follow the green marking first; when you take the gravel road, follow the yellow one; and when you reach the ridge turn west (right) and follow the red tourist marking. The duration of the route is about 5 hours (no stops), and its length – close to 10 km.

The Travel through History Trail was developed by Belasitsa Nature Park Directorate at the Executive Forestry Agency in 2012.

Инвестираме във вашето бъдеще

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.
www.opc.moew.government.bg

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Пътеката „Пътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.

Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Праисторически идоли от селището Промохон-Тополница, м. Кременица, с. Тополница, VI хил. пр.Хр.

Pre-historic idols from the settlement of Promahon-Topolnitsa, Kremenitsa locality, village of Topolnitsa, 6000 BC

Първите обитатели на Беласица

The First Inhabitants of Belasitsa

В наши дни община Петрич е една от най-гъсто населените в Югозападна България, с над 50 отделни селища, и население над 60 000. Вярвате или не, така е било и преди 8 хиляди години, в епохата на късния Неолит, когато в района е имало 21 праисторически селища, с население общо 2100 души. Селищата възникнали едновременно с появата на първите ниви и градини, и първите стада домашни животни. Земеделците и пастирите имали нужда от постоянни жилища, които изграждали от гърво, кал и слама. Дървеният „скелет“ на къщата се „обличал“ с глина, омесена със слама. Глината се изкопавала от ями покрай стените. Тези ями впоследствие се използвали като домашни депа за отпадъци.

Домакинствата произвеждали сами всичко – храна, грехи, съдове, оръдия на труда. Използвали полиран камък, защото полирането го здравявало. Глинените съдове се правели от източени на ръка ленти глина, слепени едни за други и изпечени в малки ями, покрити с клони и пръст за поддържане на висока температура.

Най-голямото праисторическо селище в района е разположено днес от двете страни на българо-гръцката граница, на 2 км южно от село Тополница, и носи името Промохон-Тополница. Селището е построено и обитавано на четири етапа между 5320 и 4650 г. преди новата ера, след което е изоставено поради рязко затопляне на климата. След това обитателите му се разселват на север. Така неговата култура оказва ярко влияние върху наследството на цяла Югоизточна Европа в последващите векове.

Битова керамика от селището Промохон-Тополница, м. Кременица, с. Тополница, VI хил. пр.Хр.

Household pottery from the settlement of Promahon-Topolnitsa, Kremenitsa locality, village of Topolnitsa, 6000 BC

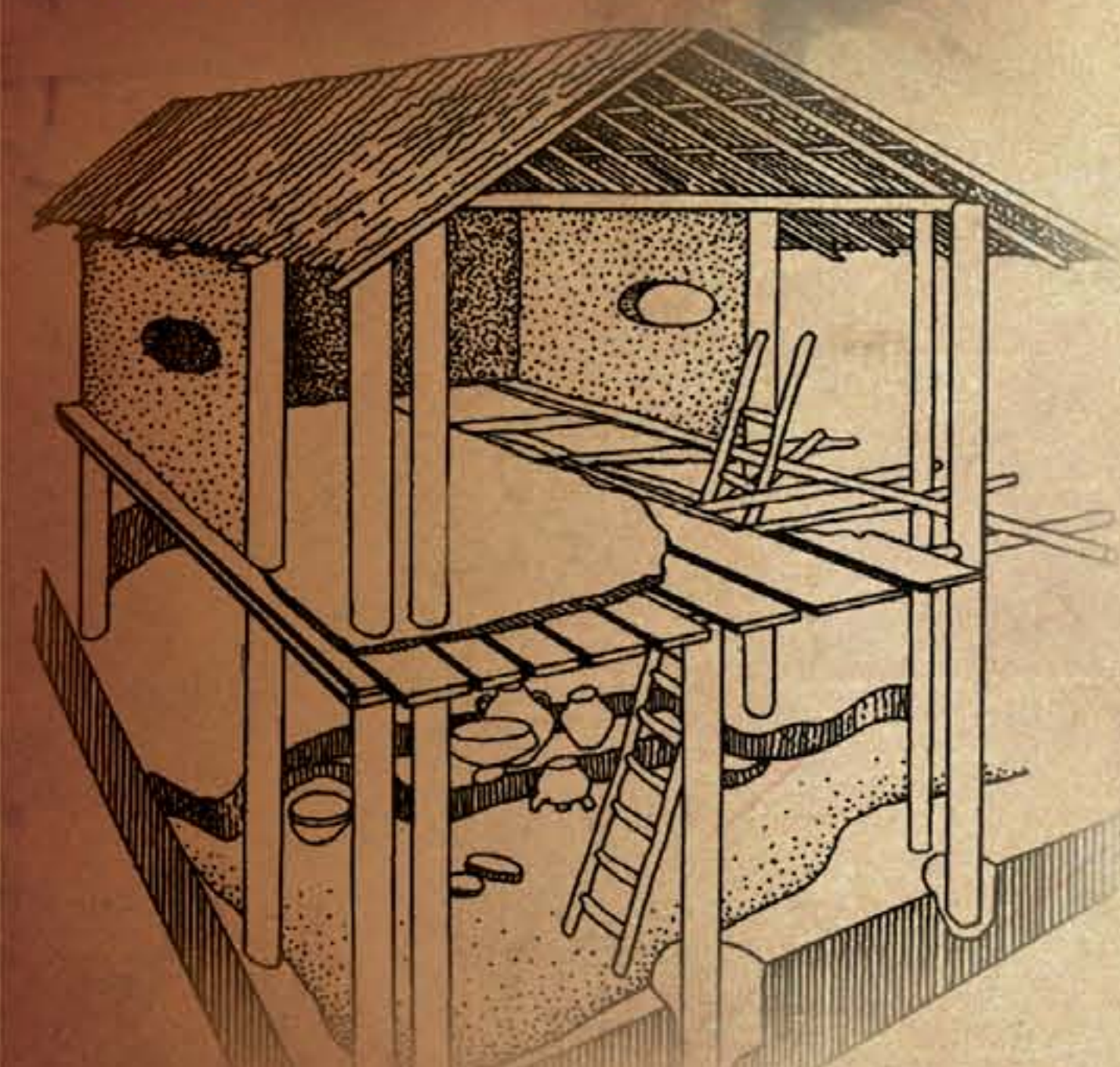

Праисторически идоли от селището Промохон-Тополница, м. Кременица, с. Тополница, VI хил. пр.Хр.

Pre-historic idols from the settlement of Promahon-Topolnitsa, Kremenitsa locality, village of Topolnitsa, 6000 BC

Битова керамика от селището Промохон-Тополница, м. Кременица, с. Тополница, VI хил. пр.Хр.

Household pottery from the settlement of Promahon-Topolnitsa, Kremenitsa locality, village of Topolnitsa, 6000 BC

Възстановка на жилище от селището Промохон-Тополница
Model of house from the settlement of Promahon-Topolnitsa

Henrieta Todorova, Mark Stefanovich, Georgi Ivanov, The Struma river valley in prehistory, Sofia, 2007, p.62

Праисторически хромел от селището Промохон-Тополница, м. Кременица, с. Тополница, VI хил. пр.Хр.

Pre-historic tool from the settlement of Promahon-Topolnitsa, Kremenitsa locality, village of Topolnitsa, 6000 BC

Today, Petrich is one of the most densely populated municipalities in Southwestern Bulgaria, with more than 50 individual villages, and total population higher than 60 000. Believe it or not, it was the same 8000 years ago, in the Late Neolithic period, when 21 pre-historic villages with a total population of 2100 people were located in the region.

The idea of villages emerged simultaneously with the appearance of the first arable lands and gardens, and the first herds of domestic animals. Farmers and shepherds needed permanent homes, which they constructed from wood, mud, and hay. The wooden frame of the house was „dressed“ with clay, mixed with hay. Clay was dug from pits surrounding the walls of the house. These pits were used afterwards as domestic garbage depots.

Each household produced everything on its own – food, clothing, dishes, and instruments. They used polished rocks, because polishing hardened the tools. Clay dishes were made from hand-made stripes of clay „glued“ together and baked in small pits, covered with branches and soil in order to maintain high temperature.

The biggest prehistoric settlement of the region, Promahon-Topolnitsa, is now located on the border between Greece and Bulgaria, 2 km south of Topolnitsa Village. The village was constructed and inhabited in four stages between the years 5320 and 4650 B.C., after which it was abandoned due to a sudden warming of the climate. This forced the inhabitants to move north. The culture of this settlement influenced greatly the heritage of the whole South-Eastern Europe during the following centuries.

Инвестираме във вашето бъдеще

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-51 13326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-51 13326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.
www.ope.moev.government.bg

Пътеката „Пътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.

Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Дългият живот на една крепост

The Long Life of a Fortress

Каменна тежест V - VI Век
Stone anchor 5-6 century

Каменна тежест V - VI Век
Stone anchor 5-6 century

На един хълм, скътана в северните склонове на Беласица, имало едно време крепост. Стояла дълги векове като страж на входа на главния път през планината. Днес се знае като Чуката, макар че не е останало кой знае какво от нея. Малко камъни, и много разкази.

Изследователите смятат, че най-ранната крепост е била построена на това място по времето на траките. Мястото показва, че още тогава е била военен обект. По-късно, тук е била една от крепостите, които Византийският император Юстиниан I изградил при мащабните си строителни мероприятия към средата на VI в. Тя е била част от укрепена линия в северните склонове на Беласица, която презграждала пътя на славяните по долината на Струма към Беломорието и Солун.

Към края на Първото българско царство е била възстановена и включена в укрепителните съоръжения на цар Самуил в долината на река Струмешница. Обитаването на Чуката продължава и по-късно, като откритите материали показват, че към средата на XIII век е била опожарявана. Най-късните материали са от XVII в. и свидетелстват, че дори и след османското завоевание животът тук е продължил, може би не с функциите на укрепление, а като начален пункт на единствения коларски път към билото на Беласица и прохода Демир Капия.

Коларският път през планината е дал и името на селото в подножието – Коларево, днес Коларово. Наследниците на строителите и обитателите на крепостта и днес не я забравят – в най-високата част на хълма съществува оброчище, което е свързано със стара местна традиция да се посещава на Цветница и на втория ден на Великден, когато тук се провежда събор.

Основа на крепостна стена на калова спойка.
Basements of fortress walls

Външно лице на крепостна стена на калова спойка, със следи от контрафорси

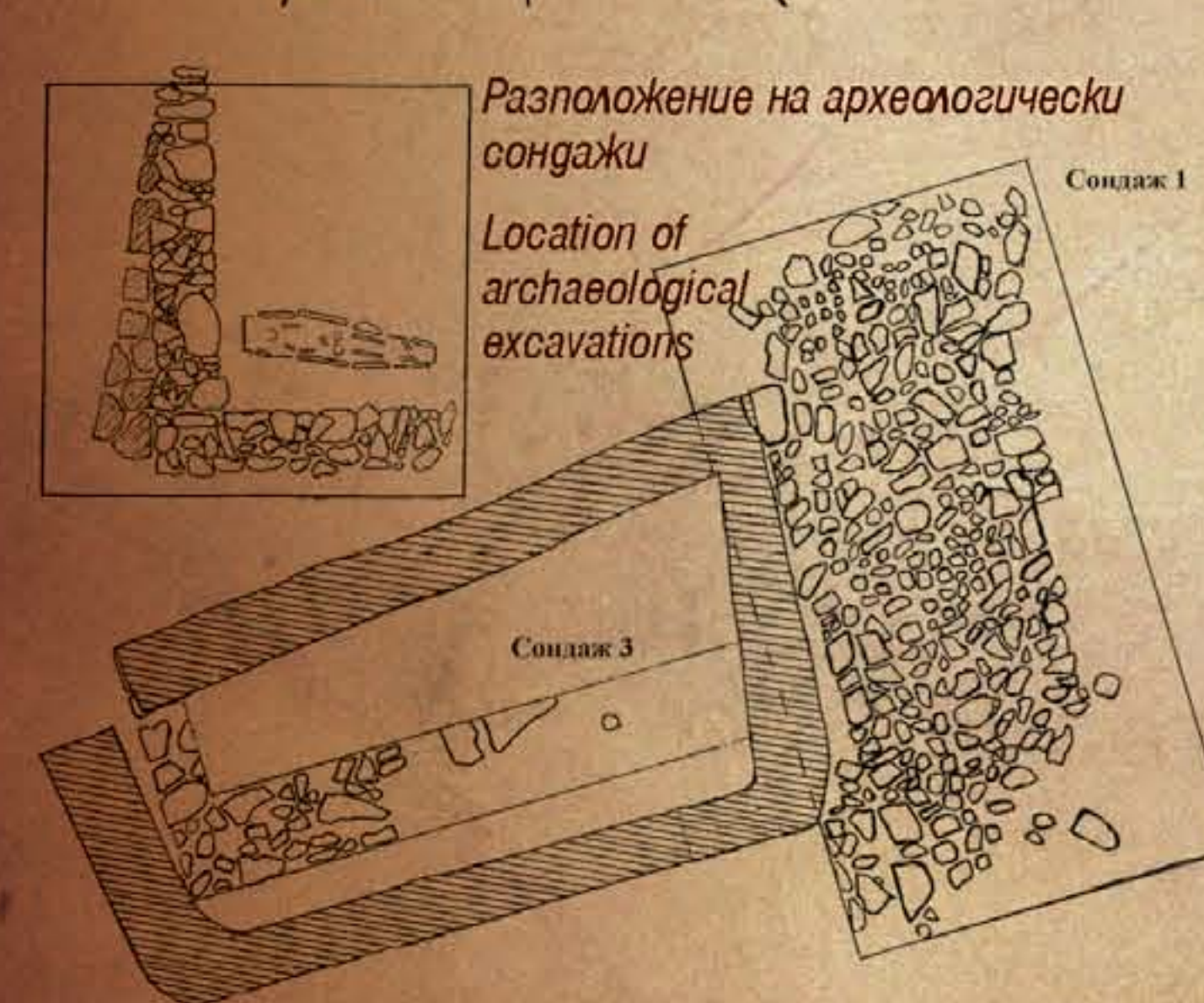
Outer face of fortress walls

Схема на крепостта в м. Чуката

Plan of Chukata Fortress

Разположение на проучваните обекти
Location of studied sites

Разположение на археологически сондажи

Location of archaeological excavations

Сондаж 1

Once upon a time, on a small hill in the northern slopes of Belasitsa, there was a fortress. For many centuries it kept watch over the main path through the mountain. Today it is known as Chukata, although little of it still stands. A few rocks, and many tales. Researchers believe that the earliest of fortresses was constructed at this place around the time of the Thracians. The location reveals that even back then it had military purposes. Later on, this was where the Byzantine Emperor Justinian I built one of the fortresses during his vast construction activities in the middle of the 6th century. It was part of the fortification line in the northern slopes of Belasitsa, which crossed the Slavs' way down the valley of Struma and to Thessaloniki and the Aegean Sea.

Close to the end of the First Bulgarian Kingdom, the fortress was restored and encompassed in the fortifications of Tsar (King) Samuil in the valley of Strumeshnitsa River. Chukata remained inhabited in later times, the uncovered items revealing that in the mid 13th century it was burned down. The most recent materials – from the 17th century – prove that even after the Ottoman conquest, the fortress was still inhabited, perhaps no longer as a fortification, but as a primary station on the only cart road leading to the ridge of Belasitsa and the Demir Kapiya Pass.

This cart road gave the name of the village in the foothills – Kolarevo, today Kolarovo. The heirs of the builders and inhabitants of the fortress still remember it nowadays – on the highest part of the hill, there is a sanctuary connected with the old local tradition of Tsvetnitsa and the 2nd day of Easter, when they have a celebration here.

Инвестираме във вашето бъдеще

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007-2013 г.
www.ope.moew.government.bg

Решения за по-добър живот

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Пътеката „Лътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.
Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Долянският панаир – връзката между Изтока и Запада

Dolyan Fair – the Connection between the East and the West

Повече от три века, в землището на село Долене, на левия бряг на река Струмешница се провежда прочутият Доленски панаир. Той бил основан през 1555-1556 г. Доленският панаир започвал през септември и продължавал 40 дни. Този панаир се считал за най-големият в европейските граници на Османската империя. През 1750 г. началото на панаира било преместено през месец октомври, като продължителността от 40 дни била запазена. На панаира в Долене идвали търговци от всички краища на Османската империя, както и търговци от Централна и Западна Европа. На панаира се предлагали стоки както от Ренесансова Европа, така и от далечните кътчета на Азия. Панаирът в Долене изчезва през втората половина на XIX век.

„Продават се много стотици товари стока – може да се намери дори птиче мляко, лъвско мляко и човешко мляко... През дните на този панаир от всички села, паланки и градове се стичат еснафлии, произвеждащи храни и напитки, хлебари, готвачи и пекари, правят с палатките си хиляди разнообразни дюкяни, че става навалица като войската на (митичния персийски шах) Чемалур. От хора не могат рамо до рамо да се разминат. Четиридесет дена и четиридесет нощи

тук се правят оживени пазарлъци, докато се продават всички неща и стоки... На това голямо сборище отделно става пазар за овце, като се продават стотици хиляди овце и кози. На територията на конския пазар се продават много хиляди коне и мулета. Понеже в Румелия няма камели, но има пазар за биволи и волове..... Става и човешки пазар.

Всички еснафлии си имат по едно място, където пребивават, т.е. чаршии. Притежаващите стотици хиляди грошове тежки търговци живеят в описаните по-горе прилични на крепости местни дюкяни и в многобройните покрити с керемиди и изградени от камък и хоросан домове. Там се излагат на вниманието на публиката всякакъв бродат, полин, златотъкани материи, тафта, бархат, атлаз, кадифе, опал, рубин, яхонт, изумруд, диаманти, топаз, бисери, ахат, аметист, явнар, перли, седеф и още много хиляди скъпоценности и накити. Лицевата страна на всеки дюкян е с кукли, демонстриращи платовете, та в заприличала на кътче от картинна галерия...

Сред пустошите на това поле те правят много хиляди дюкяни и много хиляди шатри; наброяват се 20-30 хиляди палатки и шатри от килими и платнища, подредени в редица правоъгълни навеси, които превръщат това поле в осяяна с палатки като лалета ливада, в която се продава и купува.

Каквито фокусници-играчи има по земното лице – играещи по площадите или в шатри фокусници, факири, жонгльори, хазартни играчи, мимици, жонгльори с чаши, джуджета... аплетти, акробати, фокусници с огън, демонстратори на кукли и манекени, сношаващи се с призрци, гълтачи на саби, шмекери, мечкари, дресъори на маймуни, на кози, на магарета, борци, жонгльори с ласа, укротители на змии, дресъори на птици, жонгльори върху ремъци, картоиграчи, фокусници с озледала, фокусници с чинии... Много неща съм видял – да не казвам, но на това високо сборище и нощите чак са като дните на щастливия новозодишен ден на Хорезмийския шах.“

Евлия Челеби 1972:278-280

„Hundreds of loads of goods are sold – you can find even bird's milk, lion's milk, and human milk... During the days of this fair, here come from all villages and towns, philistiners, producing foods and beverages, bakers and cooks; they make with their tents thousands of different shops, so many that there is such a crowd as if the army of (mythical Persian shah) Chemapur was there. So many are the people that there is no room to go through. For forty days and forty nights, lively bargains are observed, while all things and goods are being sold. Additionally at this great gathering, there is a marketplace for sheep, with thousands of sheep and goats for sale. On the territory of the horse marketplace, thousands of horses and mules are for sale. Since there are no camels in Romelia, but there is a marketplace for oxen and buffaloes... There is also a human market.

All of the philistiners have a single spot they settle, i.e. bazaars. The big traders who own hundreds of thousands of coins live in the above-described fortress-like local shops and in the numerous tile-covered, rock-and-roughcast homes. There the customers are

The Dolyan Fair has been held for more than three centuries in Dolyane Village on the left bank of Strumeshnitsa River. It was founded in 1555-1556. It started in September and lasted for 40 days. This fair was considered the largest one in the European parts of the Ottoman Empire. In 1750, the beginning of the fair was moved to October, but the 40-day duration was preserved.

The fair in Dolyane was visited by merchants from every corner of the Ottoman Empire and from Central and West Europe. Goods ranging from Renaissance Europe to the distant lands of Asia were offered there. The Dolyan fair vanished in the second half of the 20th century.

presented with all sorts of gold cloth, poplin, golden fabrics, taffeta, flannelette, satin, velvet, opal, ruby, emerald, diamonds, topaz, pearls, agate, amethyst, yavnar, nacre and hundreds of gems and adornments more. The front side of each shop has dolls demonstrating the cloths, so that it looks like a peice of an art gallery...

Among the lands of this field, they create hundreds of shops and tents – around 20-30 000 tents and pavilions made out of carpets and ground sheet, aligned in a row of rectangle sheds, which turn this field into a tulip-like tent-dotted meadow, in which you buy and sell.

Whatever magician-players are walking this earth – performing on town squares or in

tents magicians, faquires, jugglers, gamblers, mimes, cup jugglers, dwarves, athles, acrobats, fire magicians, puppeteers and models, sword swallowers, shufflers, bear handlers, monkey trainers, goat trainers, donkey trainers, wrestlers, rope jugglers, snake charmers, bird trainers, strap jugglers, mirror illusionists, plate illusionists... Many things I have seen, to say the least, but at this great gathering, even nights are like the days of the happy new-year day of the Horesmian shah“
Evlilya Chelebi 1972:278-280

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007-2013 г.
www.ope.moew.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007-2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Пътятката „Лътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, финансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.
Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Хората на Беласица – наследници на здравословен начин на живот

The People of Belasitsa – Successors of a Healthy Life Style

Менюто на първите обитатели на Беласица (около 6000 г. пр. Хр.) не е било богато, но пък е включвало всички необходими съставки за добро здраве. По това време хората се хранели основно с месо – едър розат добитък, овце, кози, птици, дивеч. Консумирали са също и много риба. В праисторическото село при Тополница са открити и множество хромели – камъни, които са служили за стриване на жито.

По-късно, през Античността, по поречието на Струма се явяло овче месо, сирене и извара. Приготвяли са се пиво от ечемик и боза от просо. Хората обичали вкусните плодове на смокините.

През XI век хлябът вече е важна част от трапезата на българина. В Подгорieto хората са приготвяли предимно ръжен хляб, пресен или заквасен, изпечен направо върху жар или на подница от глина. По същото време хората започнали да облагородяват овощни гръвчета. След внасянето на царевичката през XVI в. тя се превръща в основна култура, използвана за направа на брашно и хляб. Хората на Беласица са се хранили основно с царевичен хляб до 60-те години на миналия век. От царевично брашно е приготвян и качамак. Бобът също бил ценна храна на трапезата.

През средните векове Подгорieto е прочуто с производството на червен ориз, който е бил изключително търсен на Солунския и Цариградския пазар. Наречен е червен ориз, защото след обелването му е оставала червена ципа. Беленето на ориза е става-

ло със специални съоръжения, наречени динкове, задвижвани от водна сила.

Цвеклото, гулята, зелето, празът и чесънът са основните зеленчуци, с които са се хранили хората тук до началото на XX век. Може да ви звучи невероятно, но картофите, чушките и доматиите са се появили в района едва преди 100 години. Патладжаните се използват след 1920 г., а морковите – едва след 1930 г.

До началото на миналия век хората на Беласица са приготвяли храната си най-често като я варят или задушават. Пържените ястия са изключение, а готвенето без запръжка е правило. В района често се е използвало масло от орехи като заместител на олиото. При готвенето във всеки дом са се използвали открито огнище, глинени съдове и ръчно направени подници. Нима не препоръчват точно това съвременните привърженици на здравословното хранене?

Кестените тук са предпочитано лакомство и ценна храна от хилядолетия.

До ден днешен храната тук има истински и неповторим вкус, приготвена е с много обич и грижа.

The menu of the first inhabitants of Belasitsa (about 6000 years B.C.) was not rich, but included all the necessary ingredients for good health. Back then, people consumed primarily meat – cattle, sheep, goats, birds, game. They also ate a lot of fish. In the prehistoric village near Topolnitsa, numerous millstones – rocks used to mash grain – were found.

In later periods, during the Antiquity in the Struma valley, lamb meat, cheese, and curd were consumed. They produced ale from barley and boza from millet. People enjoyed the tasty fruits of figs.

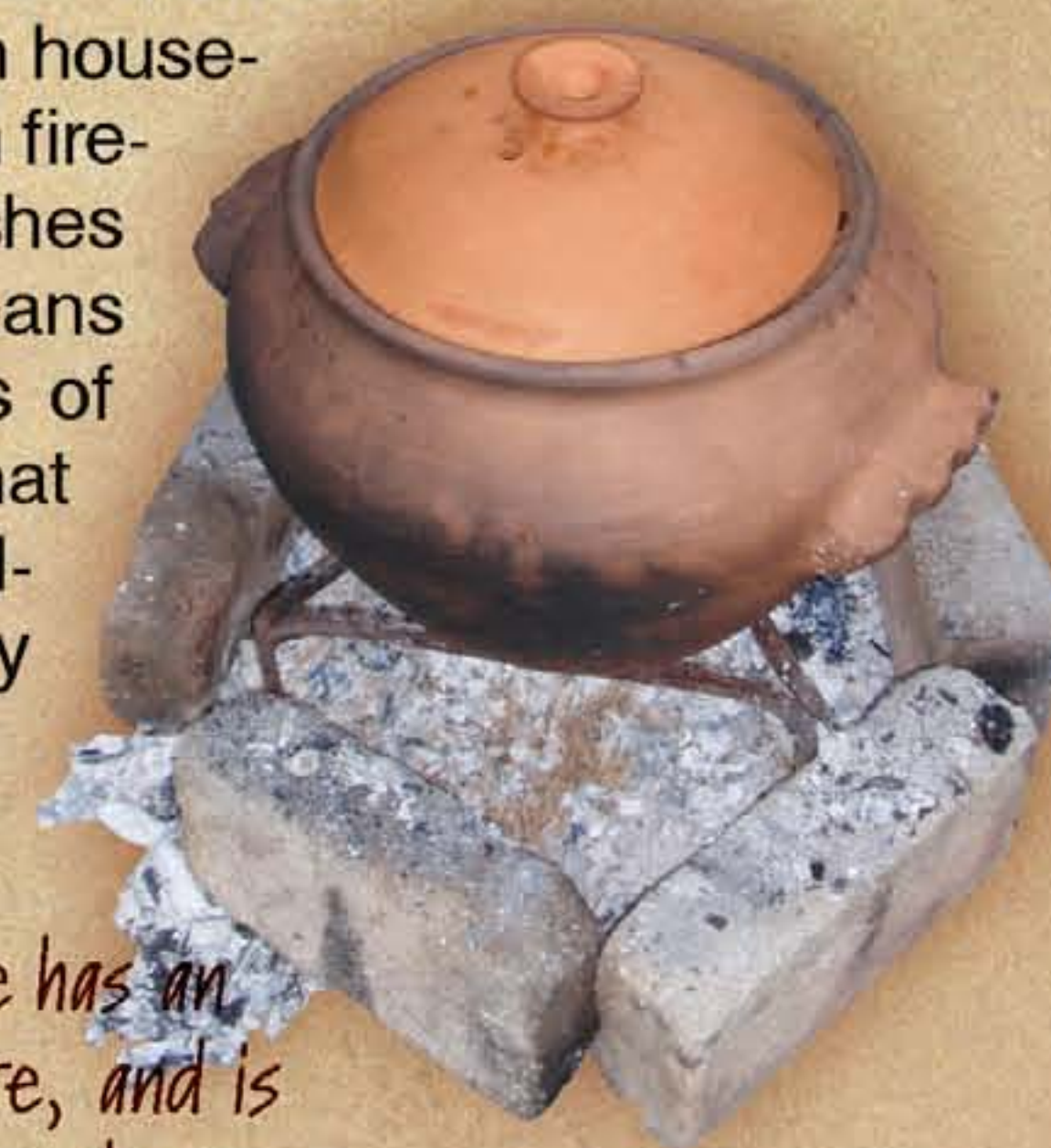
By the 11th century, bread was already a big part of the Bulgarian cuisine. In the Podgorie region, people prepared primarily rye bread, fresh or leavened, baked straight on the ember, or on a clay pan. At about the same time, people started cultivating fruit trees. After the import of corn in the 16th century, it became the main culture used for the making of flour and bread. The people of Belasitsa ate primarily corn bread until the 1960s. Hominy (Kachamak) was made out of corn flour. Beans were also an important part of their meals.

During the Middle Ages, the Podgorie made a name for itself with the production of red

rice, which was in very high demand at the Thessaloniki and Istanbul markets. It was called red rice, because after peeling, the residual product was red in colour. Peeling was performed by special facilities, called dinks, powered by water.

Beet, tuber, cabbage, leek, and garlic were the main vegetables, consumed by the local population until the beginning of the 20th century. It may sound unbelievable but potatoes, peppers, and tomatoes made their way to the region just 100 years ago. Eggplant started being used after 1920, and carrots – after 1930.

By the beginning of the 20th century, food was mostly prepared by boiling or stewing. Fried dishes were rare, and cooking without roux was obligatory. Chestnut butter was often used as a replacement for cooking oil. Each household had an open fireplace, clay dishes and hand-made pans for the purposes of cooking. Isn't that exactly what modern-day healthy food supporters recommend?

Chestnuts have been a preferred treat and valued food for millennia.

To this day, the food here has an authentic and unique taste, and is prepared with lots of love and care.

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.ope.moew.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007–2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Пътятка „Лътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.
Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Еньовден – празник на лековитите цветя

Enyovden – a Holiday of Medicinal Plants

Еньовден е голям и почитан летен празник, който се отбелязва на 24 юни. Празнува се непосредствено след лятното слънцестояние, когато денят е най-дълъг, а нощта – най-къса. От този ден слънцето се „обръща на зима“. На същата дата православната църква чества деня на Йоан Кръстител и често традициите на двата празника се преплитат. Във фолклора обредите са свързани с осигуряване на здраве и опазване на реколтата.

Според народните вярвания в Подгорието на този ден слънцето грее най-силно, а билките са най-лековити. Уханните треви се събират преди изгрев слънце. От тях се правят еньовски китки и венчета, които се използват за лек през цялата година. В село Габрене еньовските китки се поставяли под стряхата на всеки член от семейството, за да се предскаже кой ще бъде здрав и кой ще боледува.

В Подгорието на Еньовден са се събирали различни билки – риган, жълт кантарион, мащерка, бял равнец, жълта и бяла еньовка. Все още може да чуем истории как по време на строгия граничен режим, в годините на Студената война, местни хора с риск за живота си прескачали граничната ограда и отивали в планината, за да наберат най-лековитите треви точно на този ден. Въпреки че част от традициите са изгубени, и до днес много хора излизат да берат билки на Еньовден.

В Беласица лазаркинята расте в бикови гори. Тя е ценно лечебно растение.

Пътеката „Лътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства на Гърция и България. Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Изсушените китки от билки, закачени по стените на къщите, отвещат в един забравен свят.

Жълтият кантарион е широко използвана билка при депресия.

St. John's wort is a medicinal plant widely used against depression.

Dried bunches of herbs, hung on the house walls, take you to a forgotten world.

In Belasitsa, the woodruff (*Galium odoratum*) grows in beech forests. It is a valuable medicinal plant.

There can be no Enyovden without gallium (enyovche in Bulgarian).

Еньовден без еньовие не може.

Enyovden is a big and cherished summer holiday on 24th June. It is celebrated immediately after the summer solstice when the day is the longest and the night – the shortest. From this day the Sun „switches to winter“. On this date, the Orthodox Church celebrates the day of John the Baptist and often the traditions of the two holidays intertwine. In folklore, rituals are connected with assurance of health and protection of the harvest.

According to the folklore of Podgorie region, on this day the sun shines the brightest and herbs have the strongest healing properties. Redolent grasses are gathered before sunrise. From them, Enyov bunches and wreaths are made, used as remedies throughout the year. In Gabrene Village, the Enyov bunches used to be placed under the eaves of each member of the family, in order to predict who will be healthy and who will suffer from illnesses.

In Podgorie, different herbs were gathered on Enyovden – oregano, thyme, yarrow, yellow and white gallium. Locals still tell stories from the strict border regime, in the years of the Cold War, when they put their lives at risk by jumping over the border fence and going up the mountain to gather the strongest healing grasses exactly on this day. Although many traditions have been lost today, many people still go out to harvest herbs on Enyovden.

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.opr.moev.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007–2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от сържавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Обредните ястия – за добра реколта и плодородие

Ritual Dishes – for Good Harvest and Fertility

В Подгорието на различни празници се готви определен вид храна. С приготвянето и изядането на обредните ястия хората си пожелават плодородие, добра реколта и здраве. Традиционните храни, които някога са били основни в района, се готвят и до днес, но някои от тях само на определен ден в годината. На всеки празник жените и до днес месят обреден хляб и варят жито, които раздават на съседи и роднини за здраве. Вареният постен боб присъства на трапезата по време на празници като Сирни Заговезни, Тодоровден, Димитровден.

Сладките баницы са на почит в цялото Подгорие. Тиквеник и баклава се правят на почти всички големи празници. Много хора биха нарекли екзотично ястието ориз с раци, което е било приготвяно в повечето села на Тодоровден. И до днес традицията е жива в село Габрене.

Към ястията за Бъдни вечер има специално отношение, приготвят се с любов. На софрата се слагат 3, 5, 7 или 9 ястия. Всички ястия са постни, като задължително присъстват сърми от лозови или зелеви листа, триен боб (сварен и стрит на каша), подлучени чушки, печена тиква, баклава, тиквеник. В питката се поставя паричка (за късмет). Трапезата е готова и преди да се започне храненето, най-малкият от семейството излиза отвън на двора, слага погачата на главата си и казва три пъти „Господи, ела на нашата трапеза да вечераме“...

Курбан за здраве в село Коларово се прави на Димитровден, храмов празник на църквата „Св. Вмчк. Димитрий Солунски“. Като обредно животно най-често се използва овен или агне. В курбана се добавят ориз и зеленчуци – чушки (пиперки), домати, зеле, картофи, мерудия. Курбан за здраве се прави и индивидуално, обикновено на по-голям празник в близост до рождената дата на празнуващия.

In the Podgorie region, each holiday is related to a different type of food. By preparing and consuming ritual dishes, people wish one another fertility, good harvest, and health. Traditional meals, which once were basic in the region, are prepared even nowadays, but some of them only on certain days of the year.

On each holiday, women still bake ritual bread and boil wheat, which they give to neighbours and relatives for health. Boiled meatless beans are present on the table on holidays such as Sirni Zagovezni, Todorovden, Dimitrovden. Sweet banitsa is a preferred dish in all of Podgorie. Tikvenik and baklava are prepared on almost every major holiday. Many people would call the rice-and-crab dish, prepared in most villages on Todorovden, exotic. In Gabrene Village, for example, the tradition still lives on.

Dishes on Christmas Eve are given a special attitude, they are prepared with love. 3, 5, 7, or 9 dishes are put on the table. All of them are vegetarian. Obligatory dishes are sarmi (rolls) with vine or cabbage leaves, trien beans (boiled and mashed into paste), peppers with onion, baked pumpkin, baklava, tikvenik. The lady of the house hides a coin (for luck) in the festive bread. Dinner is served, but before starting to eat, the youngest member of the family goes out in the yard, puts the bread on his head and says 3 times „God, join us on our table for dinner“...

Kurban for health is made in Kolarovo village on Dimitrovden, the holiday of Sveti Velikomachenik Dimitar Solunski Church. As ritual animals, rams or lambs are most commonly used. Rice and vegetables – peppers, tomatoes, cabbage, potatoes, and spices – are added to the kurban. This tradition is also held individually, usually on a major holiday close to the birth date of the celebrating person.

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.opc.moew.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007–2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Пътеката „Лътуване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.

Travel through History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Съвременният поминък на хората на Беласица – с поглед към земята и гората

Modern Occupation of the People of Belasitsa – with Focus on Land and Forest

Хората на Беласица от хилядолетия са отглеждали най-различни плодове и зеленчуци. В подножието на планината има изключително благоприятен климат, затова днес може да откриете цялата палитра на земеделски култури в България: домати, краставици, чушки (пиперки), дини, картофи, фасул, царевича, маруля, моркови, ягоди, зеле, броколи, карфиол, тикви, тиквички, бамя, грах, цвекло, сини и бели домати (патладжани), фъстъци, слънчоглед, праз, кромид, чесън. Отглеждат се и подправки като магданоз, копър, чубрица, дафинов лист. Във всяка градина има засаден босилек, използван за натриване при ухапвания от оси или пчели.

От овощните култури изключително известни за района са неповторимо вкусните праскови. Но тук се отглеждат още ябълки, черници, череши, лозя, сини сливи, круши, гжанки, дюли, мушмули, гренки, касис, орехи. Заради по-топлия климат в градините ще намерите и киви, нар, кайсия, зарзала, смокини, зинзифка, райска ябълка, а дори и средиземноморски видове като маслини, портокали, мандарини и лимони. Гроздето се отглежда на асми. Известен е специфичният за района сорт грозде „пармак“, който може да се съхранява цяла зима. В миналото от ябълките се е отглеждал стар сорт „аивания“. Ябълките от този сорт са покрити с восъчен налеп, който ги запазва свежи много дълго време. Старите хора с умиление си спомнят и за местния сорт круши, наречени водници.

Традиционно хората, които живеят в Подгорieto, ползват ресурсите на планината. От горските плодове (боровинки, малини, къпини) се правят питни сладка. Пъстрата есен е дългоочаквана най-вече заради вкуса на кестените. Печени или варени, те неизменно присъстват на трапезата на всяко семейство тук.

Кестеновият мед е местен продукт, който може да вкусите само тук и никъде другаде в България.

Chestnut honey is a local product, which you can taste here and nowhere else in Bulgaria.

For millennia, the people of Belasitsa have grown all sorts of fruits and vegetables. Climate at the foothills of the mountain is extremely favorable for agriculture, which means the whole variety of the fruits and vegetables of Bulgaria can be found here: tomatoes, cucumbers, peppers, watermelons, potatoes, haricot beans, maize, lettuce, carrots, strawberries, cabbage, broccoli, cauliflower, pumpkins, marrow squash, okra, peas, beet, eggplants, peanuts, sunflower, leeks, onions, garlic. Spices like parsley, dill, savory, bay leaf, are also grown. Basil can be found in every garden. It is used for healing wasp or bee bites.

Speaking of fruits, the region is famous for its unique delicious peaches. But they also grow apples, mulberries, vines, prunes, pears, plum, quinces, medlar, cornels, blackcurrant, and walnuts. Because of the warmer climate, you can also find kiwi, pomegranate, apricot, figs, persimmon, and even Mediterranean species like olives, oranges, tangerines, and lemons in people's gardens.

Grapes are grown in vine trellis. The region is famous for its „paramak“ grapes, which can be stored for a whole winter. In the past, people grew the old apple sort of „aivaniya“. The fruits of this sort have a thin wax outer layer, which preserves them so they stay fresh for long periods of time. Elderly people still remember and yearn for the local pear sort, called „vodnitsa“.

It is a tradition for the locals, who populate the Podgorie region, to use the mountain's resources. Luscious jams are made out of forest fruits (blueberries, raspberries, blackberries). The colourful autumn is eagerly awaited mostly for the taste of chestnuts. Baked or boiled, they are present at every family's table here.

Инвестираме във вашето бъдеще

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.opc.moev.government.bg

Решения за
по-добър живот

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Пътеката „Пътване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.
Travel trough History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Била ли е Беласица център на Европейската история?

Was Belasitsa a Center of European History?

В края на X и началото на XI век, в сложните и променливи отношения между Византийската империя и Българското царство, превес има Византия. Българският цар Самуил преминава изцяло в отбрана, като едно от главните му начинания е презграждането на Ключката клисура с укрепителни съоръжения.

През лятото на 1014 г. основното ядро на българските войски било концентрирано в долината между селата Яворница и Ключ. Българите били далеч по-малобройни от византийците. Те компенсирали този фактор с висок боен дух и опит, удържайки успешно непрекъснатите атаки.

Движейки се по пътя от Сер по долината на река Струма и завивайки на запад по течението на река Струмешница, император Василий II навлязъл с войските си в Петричкото поле, където се разположил на лагер. Лично императорът взел участие във фронталните атаки срещу укрепленията. Решителни се оказали обаче действията на втория византийски отряд, който начело с Никифор Ксифий обходил Беласица от юг. Преходът на дванадесет-хилядния отряд траял три дни, като в крайна сметка успели да изненадат българите в гръб. Принудени да воюват на два фронта, българите били разгромени.

Победният ход на византийската армия бил спрял от самуиловия син Гаврил-Радомир близо до днешна Струмица. Императорът се отказал от продължаване на похода, но повел война с други средства. По негово заповед пленените 14 000 български войници били ослепени, като на всеки 100 ослепени оставяли един за водач, и изпратени обратно при своя цар през територията на половин България. Твърди се, че при вида на ослепените си войници Самуил не издържал и това довело до края на неговото царуване.

Независимо как се тълкува днес едно или друго историческо събитие, никой не може да оспори един факт – ранносредновековната история на Европа се е решавала в югоизточния край на континента, а планината Беласица е била в самия център на Европейската история.

At the end of the 10th and the beginning of the 11th century, Byzantine was the dominant force in the complex relationships between the Byzantine Empire and the Bulgarian Kingdom. The Bulgarian Tsar (King) Samuil switched entirely to defence, one of his major actions being the creation of a blockade at the Klyuch Gorge through fortifications. In the summer of 1014, the main core of the Bulgarian armies was concentrated in the valley between today's villages of Yavornitsa and Klyuch. Bulgarians were vastly outnumbered by the Byzantines. They compensated this fact with high spirit and experience, holding off successfully against the countless attacks.

Moving along the road from Serres through the valley of Struma River and turning west alongside the river of Strumeshnitsa, Emperor Vassily II entered the Petrich field where he made his camp. The emperor himself took part in the frontal attacks on the fortifications. However, it was the actions of the second Byzantine squad, lead by Nikiphor Ksifiy who rounded Belasitsa from the south that proved decisive for the war. The march of the twelve-thousand squad lasted for three days, at the end of which they managed to surprise the Bulgarians from the back. Forced to fight on two fronts, Bulgarians were defeated. The winning march of the Byzantine army was stopped by Gavril Radomir, the Tsar's son, near today's Strumitsa. The emperor abandoned his march, but continued the war by other means. On his orders, the captured 14 000 Bulgarian soldiers were blinded, leaving one in every 100 to lead the others, and afterwards sent to their Tsar across half the territory of Bulgaria. It is said that Samuil couldn't bear the sight of his blinded soldiers, thus leading to the end of his reign.

Despite the different interpretations of every historical event nowadays, no one can question this fact – the history of Europe in the early Middle Ages was decided in the south-east end of the continent, and Belasitsa Mountain was in the very center of European history.

Пътеката „Пътване в историята“ е част от проект „En-Act“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.
Travel trough History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.
www.opc.moev.government.bg

Решения за по-голям живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007–2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Пътят през планината

The Road through the Mountain

Проходът Демир капия или Демир капу в планината Беласица е разположен на височина 1686 метра на главното било, западно от първенеца връх Радомир и източно от връх Лозен. През седловината минава държавната граница между България и Гърция. До началото на XX век през Демир капия е минавал кираджийски (коларски) път, свързващ Петричкото със Серското поле. От тук през 1014 година преминава обходният отряд на Никифор Ксифий, който нанася решителния удар в гръб на войските на цар Самуил по време на Беласишката битка. Местността е известна и с факта, че на 19 октомври 1925 година тук започва известният в историята Петрички инцидент, застрашаващ да се превърне в началото на българо-гръцки междудържавен конфликт. За да се ограничи преминаването на бежанци по време на Студената война, седловината е минирана от гръцка страна. Извън инцидентната си трагична роля във военни конфликти, проходът Демир капия през вековете е мирен коридор, осигуряващ превоза на стоки и хора, връзката между държави и култури, и поминък за жителите на района.

The Demir Kapiya or Demir Kapu Pass in Belasitsa Mountain is located at 1686 m altitude on the main ridge, west of the highest peak Radomir and east of Lozen Peak. The Bulgarian-Greece state border passes through the col. Until the early 20th century, a cart road connecting Petrich Field with Serres Field, passed through Demir Kapiya. In 1014, it was used by the Byzantine squad of Nikiphor Ksifiy, which stroke the surprising attack in the back of Tsar Samuil's armies during the Battle for Belasitsa. The region is also known for the fact that, on 19.10.1925, this was the place of origin of the historical Petrich Incident, threatening to turn into a Bulgarian-Greek state conflict. To prevent refugees from crossing the border during the Cold War, the col was layed with mines from the Greek side of the border.

Apart from its involuntary tragic role in military conflicts, the Demir Kapiya Pass has remained a peaceful corridor through the centuries, providing transport of goods and people, the connection between countries and cultures, and an occupation for the people of Belasitsa.

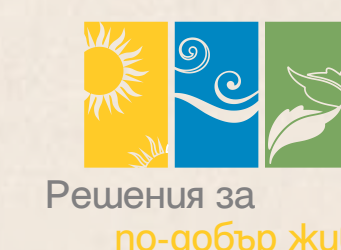

Пътеката „Пътюване в историята“ е част от проект „Ен-Акт“, съфинансиран от Европейския съюз (Европейския фонд за регионално развитие) и национални средства в Гърция и България.
Travel trough History Trail is a part of En-Act Project, co-funded by the European Union (European Regional Development Fund) and national funds of Greece and Bulgaria.

Инвестираме във вашето бъдеще

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.
www.opc.moev.govtment.bg

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-51 13326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-51 13326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

Червена горска мравка

Тези насекоми са сравнително едри: мъжките са до 11 мм, женските – до 12 мм, а работничките – 4-9 мм. Тялото им е черно с червени гърдни сегменти.

Мравешките семейства са многочислени – състоят се от хиляди индивиди с различна големина и форма. Основните форми (касти) при тях са три: мъжки, женски и работнички. *Мъжките* се появяват само през размножителния период, през останалото време мравешкото семейство се състои от една майка (царица) и голям брой работнички. *Царицата* е по-едра от останалите мравки, живее дълго и единствената ѝ, но много отговорна задача, е снасянето на яйца. Животът на *търтеите* (мъжките мравки) се осмисля само от участието им в процеса на размножаването. През краткия си живот те не вършат нищо друго освен да се хранят.

Работничките се грижат за построяването на гнездото, търсенето на храна и отглеждането на ларвите, излюпени от яйцата. Те са много по-дребни от майката и са женски мравки с недоразвита полова система. Работничките варират по големина и изпълняват различни функции в семейството. Най-едрите от тях, които се отличават с голямата си глава и силно развити челюсти, се наричат *войници*. Те вземат главно участие в защитата на гнездото от неканени гости. Войниците хващат врага с челюстите си и го обливат с мравчена киселина или го обстрелват от разстояние.

Майсторите-строители също са силни мравки и отговарят за строителството в мравуняка и други по-тежки задачи. Те могат да копаят, да носят тежки строителни материали: камъчета, листа, клечки, иглички, да ги подреждат и да изграждат сложната конструкция на гнездото. Една група работнички, които се занимават с храненето на ларвите, се наричат *дойки*. Някои работнички се грижат за поддържане на хигиената в мравуняка – това са *чистачките*. Те не само почистват коридорите и камерите от механи-

ни замърсявания, но и отнасят труповете на умрелите мравки и така предпазват гнездото от зарази. Боклукът се изхвърля на строго определено място извън мравуняка.

Разносвачите преместват яйцата, ларвите и какавидите дълбоко в гнездото, за да ги предпазят от студа. През деня пък ги поставят в горната част на мравуняка, така че да могат по-лесно да се стоплят. Няколко работнички се грижат непрекъснато за царицата – това са *придворните дами*. Едни отговарят за събирането на храната, а други – за нейното складиране.

Огнярите се грижат за повишаване температурата на гнездото през студените пролетни и летни дни.

Открийте на картинките различните роли на червената горска мравка.

Домът на мравката

Мравките обитават мравуняци – това са куполовидни гнезда. Те се състоят от купол, вътрешен конус, вал и подземна част с много стволоче и дълбочина до 1-2 м. Във вала се разполагат камери от повърхностната хоризонтална система. Куполът изпълнява главно защитна функция и е изграден от хвойна, пъпки и малки клончета. Външната му част е от плътен материал, така че дори и при много силен гъжг водата се стича по купола. Вътрешният конус се състои от сравнително големи клончета и в него се поддържа почти постоянна температура (26-29°C). Тук се развиват ларвите. Мравките зимуват в камерите на вала и в подземната част на гнездото.

Гнездата са натрупани предимно върху почвата или в загнили гървета. Някои много големи мравуняци достигат ширина над 3 м и височина над 2 м, а броят на работничките в тях е до 300 000. През нощта входните отвори на камерите се запушват, а сутрин се отварят отново. Ако времето е променливо, отварят се само някои входове, но щом завали и те се затварят.

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007-2013 г.
www.ope.moew.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007-2013

Коматексовото табло се преиздава по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

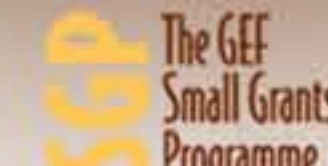
РАЗРАБОТЕНО ОТ:

БЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ
БИОРАЗНООБРАЗИЕ

GLOBAL ENVIRONMENT FACILITY

The GEF Small Grants Programme

С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ПРОГРАМАТА ЗА МАЛКИ ПРОЕКТИ НА ГЛОБАЛЕН ЕКОЛОГИЧЕН ФОНД

Рисунки: Илия Гоцков

Поведение при червената горска мравка

Всяка мравка носи на главата си многобройни сетивни органи, за да може да улавя химичните и визуални сигнали:

- мозъкът на мравката съдържа половин милион нервни клетки;
- очите им имат сложен състав;
- антените им действат като нос;
- издадените им части под устата усещат вкус;
- косъмчетата им реагират на допир.

Мравките използват разнообразни методи за общуване благодарение на изключително чувствителните си сетивни органи, които използват във всеки един момент – от намиране на плячка до следване един другиму, от изграждане на мравуняците си до воденето на война. Реакциите по време на тяхното общуване могат да се поделят на няколко категории: подаване на тревога, инструктиране, почистване, обмен на течни храни, групиране, опознаване, определяне на каста.

Мравките са установили едно организирано общество чрез тези свои реакции и живеят живот, основан на взаимния обмен на информация. Понякога те проявяват галеч по-безупречна комуникация по въпроси, които човешките същества не могат да разрешат чрез речта, като например събиране на едно място, поделяне, почистване или осъществяване на защита.

Мравките общуват помежду си на химично ниво или като докосват антените си. Химичните вещества, които използват се наричат феромони. Те се отделят от вътрешни жлези, долавят се чрез обонянието и играят най-важната роля в организирането на обществото на мравките. Когато една мравка отдели феромон, останалите долавят това чрез обонянието си или усещането си за вкус и реагират по съответен начин. Всички сигнали се отделят според нуждите на колонията. Нещо повече, интензивността на отделяния феромон също се изменя според степента на важност на съответната ситуация.

Мравките се хранят с нектар, сокове от дърветата, семена, плодове, гъби, ларви, гъсеници.

Мравките използват едни и същи пътища за намиране на храна и обратния път към дома.

Мравките общуват отлично като използват феромони.

Мравуняците са строго охранявани. При защита мравките изстрелват отрова (мравчена киселина) на десетки сантиметри.

По време на размножителния период мъжките и женските мравки напускат гнездото – извършват брачен полет, по време на който мъжките оплождаат женските и умират. След това младите женски обикновено не се завръщат в старото гнездо, а сами основават ново семейство.

Рисунки: Илия Гоцков

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.opr.moev.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007–2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

РАЗРАБОТКА И ИЗДАВАНЕ ОТ:

С ФИНАНСОВАТА ПОДДРЕПА НА ПРОГРАМАТА ЗА МАЛКИ ПРОЕКТИ НА ГЛОБАЛЕН ЕКОЛОГИЧЕН ФОНД

Значение на червената горска мравка

Червената горска мравка има важно значение за равновесието в гората. Тя регулира размножаването и разпространението на други насекоми, които, ако се размножат прекалено много, могат да нарушат баланса в екосистемата.

При строежа на гнездата си и при събирането на храна, мравките въздействат върху почвообразователния процес. Те допринасят за повишаване на водопронируемостта и аерацията, което пък увеличава хумуса в почвата. Мравките изграят положителна роля и като намаляват киселинността на почвата.

Тези насекоми са особено важен фактор при разселването на редица растения, тъй като събират растителни семена.

Симбиозата на мравките с листните въшки има голямо значение за пчеларството. Пчелите събират медена роса от листните въшки и ако пчелинът е в края на гората, добивът на меда може да се увеличи до 30%.

Ето защо трябва да пазим както червената горска мравка, така и нейните мравуняци. В някои страни при необходимост от защита мравуняците се оградят с ограда и се намалява възможността за механичната им повреда.

Любопитно:

Върху нападнатите от листни въшки растения често може да се наблюдава интересното явление, наречено медена роса. Клончетата, листата и земята около такива растения са покрити с лъскав и лепкав слой течност, съдържаща захар. Това са сладките екскременти на листните въшки, които привличат към нападнатите растения много мухи, оси и пчели, но най-вече мравки. Мравките бържат сладките екскременти, поленнали по растителните части, но умеят също така и да "гоят" листните въшки. Когато мравка срещне листна въшка, тя я потупва и гледи с пипалата си по коремчето, докато на края му се появи блестяща капка от сладка течност, която мравката лакомо изгълтва. След като "издои" по този начин една след друга много въшки, тя се връща в гнездото си с натълнено коремче. Изчислено е, че за един сезон в едно гнездо на червената горска мравка от сладките екскременти на въшките се пренасят средно 10 kg кристална захар. Изхранването с медена роса увеличава продължителността на живота на мравките и яйцепродукцията им. След като мравката "издои" въшката, тя не я изяжда, макар хищничеството да е нещо обикновено за нея. Самите въшки от своя страна имат полза, че са защитавани от мравките, които с присъствието си държат враговете им надалеч. Освен това мравките ги разселват по растенията, с които се хранят.

Рисуунки: Илия Гоцков

РАЗРАБОТено ОТ:

С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ПРОГРАМАТА ЗА МАЛКИ ПРОЕКТИ НА ГЛОБАЛЕН ЕКОЛОГИЧЕН ФОНД

Инвестираме във вашето бъдеще

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
Европейски фонд за регионално развитие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.

www.opc.moev.government.bg

Решения за по-добър живот

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЧЕСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА 2007–2013

Коматексовото табло се произвежда по проект № DIR-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № DIR-5113326-C-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

ПЪТЕКА НА МРАВКАТА

Ако се намирате в близост до хижа Конгур, не пропускайте възможността да се поразходите по „Пътеката на мравката“, която започва от информационното табло пред хижата. Продължителността на маршрута е 1 час и 40 минути (без почивките!), а дължината му в двете посоки – 3,6 км. Тръгнете в посока към вр. Конгур и веднага след като излезете от двора на хижата, завийте надясно и следвайте черния път.

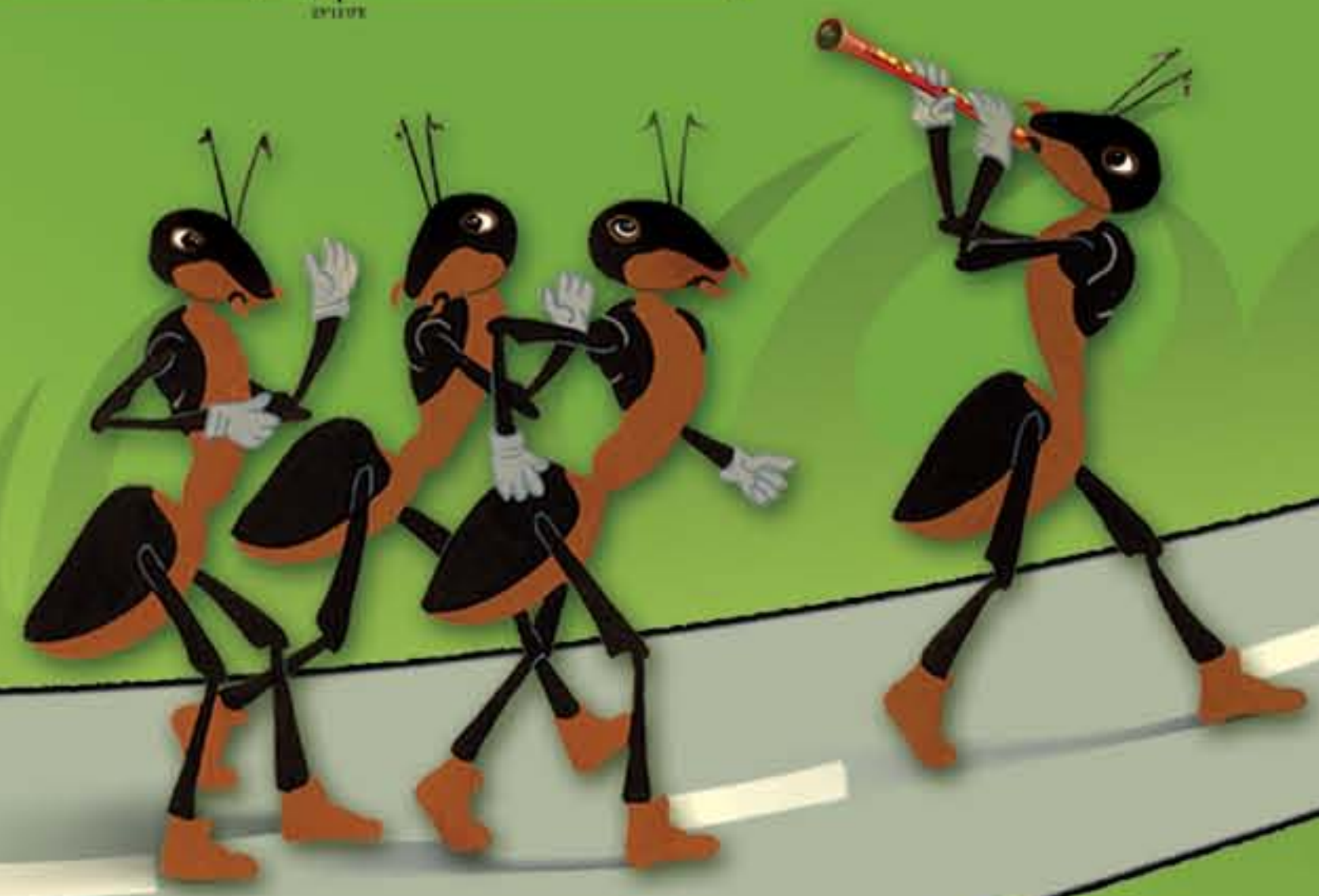
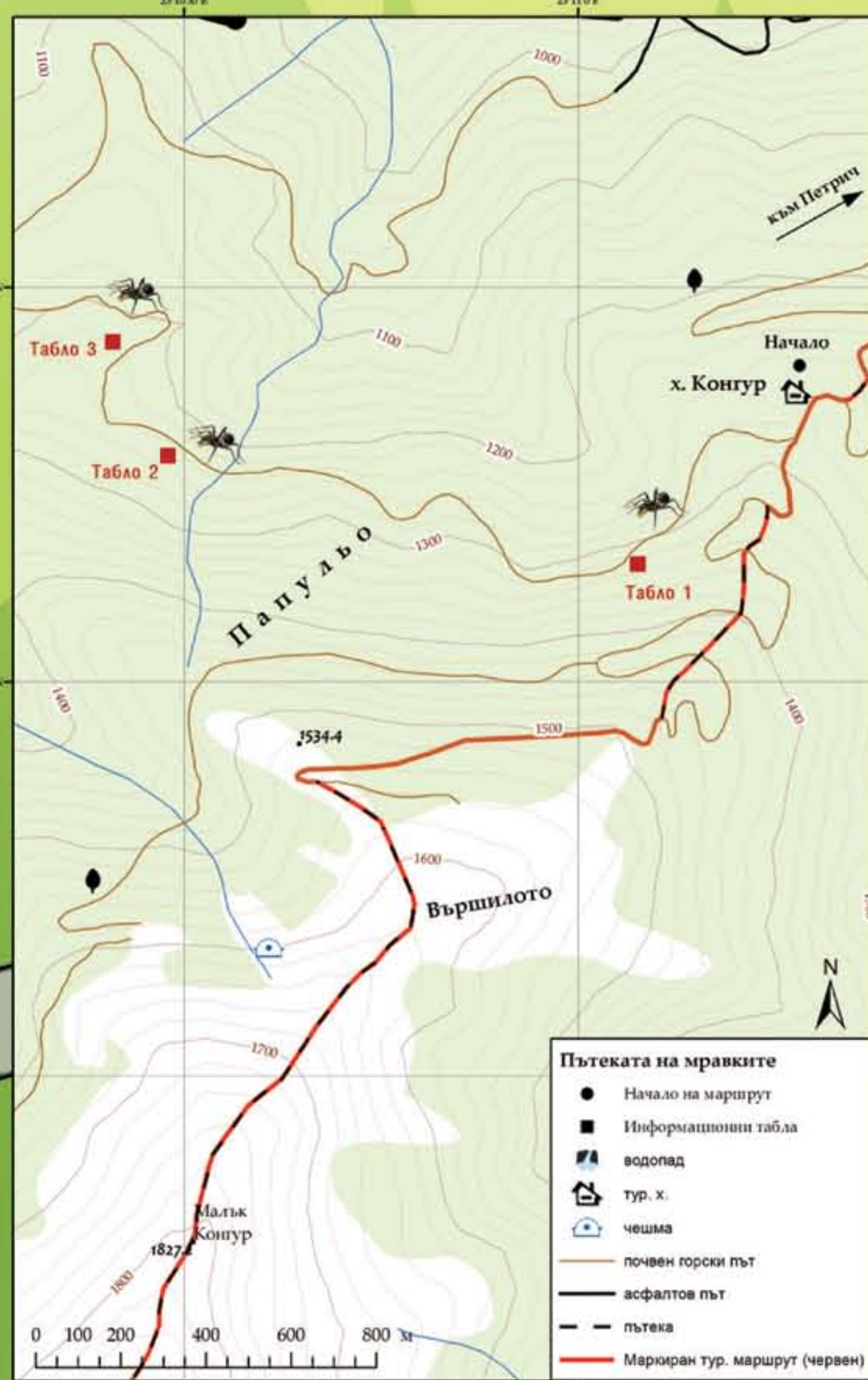
Защо мравките?

Решихме да създадем тази пътека, защото мравките са забележителни животни. Въпреки че на пръв поглед изглеждат миниатюрни, всъщност те формират 15-20 % от сухоземната животинска биомаса. Мравките са социални насекоми, които водят сложен обществен живот. Днес в света се срещат около 14 000 вида и 270 рода мравки. В България има малко над 100 вида. Нашата пътека е посветена по-специално на червените горски мравки, които водят изключително интересен социален живот. Те са и сред малкото видове безгръбначни животни, които са защитени от закона. Червените горски мравки образуват семейства, в които съществуват тесни и особени връзки. Отделните работнички могат да доживеят до 3-4 години, но в природата в продължение на 1 година населението на мравуняка почти напълно се обновява. Значително по-дълго живеят цариците – до 18 години. Семейството на мравките по принцип може да живее вечно, тъй като работничките постоянно заменят остарелите женски с млади. В Природен парк „Беласица“ червените горски мравки могат да се срещнат до около 1600 м н.в.

По пътеката ще научите още интересни факти за света на мравките и връзката им с другите организми. В помощ ще ви бъдат три информационни табла – „Червена горска мравка“, „Поведение на мравките“ и „Значение на мравките“.

„Пътеката на мравката“ е създадена от Българска фондация Биоразнообразие през 2009 г. по проект „Опазване на глобално значимото биоразнообразие на планината Беласица чрез въвличане на местните общности в развитие на екотуризма“, финансиран от Програмата за малки проекти на Глобалния екологичен фонд. Наши партньори са Дирекцията на Природен парк „Беласица“, Община Петрич, Пирински Туристически Форум и Туристическо сдружество „Калабак“.

Приятна разходка сред природата на Природен парк „Беласица“ и в света на мравките!

Рисунки: Илия Гоцков

РАЗРАБОТЕНО ОТ:

С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ПРОГРАМАТА ЗА МАЛКИ ПРОЕКТИ НА ГЛОБАЛЕН ЕКОЛОГИЧЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.
www.opr.moew.government.bg

Коматексовото табло се произвежда по проект № ДИР-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № ДИР-5113326-С-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“

ПРИРОДЕН ПАРК „БЕЛАСИЦА“

www.belasitsa.net

Природен парк „Беласица“ е най-новия Природен парк в България. Той е обявен със заповед №РД-925 от 28.12.2007 г. на Министъра на околната среда и водите. Обявяването му е с цел опазване на:

- вековни гори, съставени основно от обикновен бук и обикновен кестен, както и естествени чинарови местообитания;
- защитени и ендемични растителни и животински видове, като обикновен тис, бодливолистен джел, планински явор, карстова люцерна, албански крем, белогръб кълвач, черен кълвач и др.;
- уникални и представителни съобщества и екосистеми в безлесната зона на планината Беласица.

Режимът на ползване и управление на Природен парк „Беласица“ се определя от Закона за защитените територии, Заповедта за обявяването на Парка, издадена от Министъра на околната среда и водите, както и Плана за управление на защитената територия.

Управлението на природен парк „Беласица“ се осъществява от Държавната агенция по горите, чрез Дирекцията на Природния парк.

Природен парк „Беласица“ се намира в най-югозападната част на България, и обхваща северните склонове на планината Беласица. Територията му граничи на запад с Република Македония, а на юг с Република Гърция. Природен парк „Беласица“ обхваща землищата на селата Габрене, Скрът, Ключ, Яворница, Камена, Самуилово, Коларово, Беласица (известни като Подгорие) и гр. Петрич, всички разположени на територията на Община Петрич, област Благоевград. Общата площ на парка е 11732,43 ха.

Макар че, планината Беласица не е напълно проучена, досега са установени около 1500 растителни вида, от които има видове защитени от Закона за биологичното разнообразие, български и балкански ендемити, както и видове, включени в Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна.

Общо за планината са установени около 1500 вида безгръбначни и около 180 вида гръбначни, сред които има български и балкански ендемити, реликтни и редки видове.

Най-високите върхове по билото на Беласица са: „Радомир“ („Калабак“ – 2029 м.н.в.); Конгур (1951 м.н.в.); Лозен (1898 м.н.в.); Тумба (1880 м.н.в.).

Първите стъпки за опазване на биоразнообразието в планината са през 1988 г., когато се обявява резерват Конгура с цел да се опазят естествени горски екосистеми от обикновен кестен и обикновен бук.

Беласица е част от Европейската екологична мрежа „НАТУРА 2000“.

Освен основните туристически маршрути на територията на Природен парк „Беласица“ има маркирани туристически маршрути, стигащи до интересни местности и водопади, намиращи се около всяко от осемте села, разположени в подножието на парка.

Съществуват и четири тематични маршрута в Природния парк:

- „Пеперудите и цветята на Беласица“ – в село Яворница.
- „Животът на кестена“ – в село Коларово.
- Пътеката „Приятелите“ – в района на хижа Беласица.
- „Пътеката на мравката“ – в района на хижа Конгур.

С обявяването на планината Беласица за природен парк започна развитието на селския и екологичен туризъм в региона.

Съществуват възможности за настаняване в категоризирани обекти почти във всяко от подгорските села, намиращи се в

подножието на Природен парк „Беласица“. На територията на парка има три хижи – Беласица, Конгур и Лопово, а за любителите на градската среда има множество хотели в град Петрич.

Уникална е природата на Беласица, богата е историята и културата на този край, градена с векове. Ето защо създаването на Природен парк „Беласица“ дава възможност, както за опазване на природата, така и за съхраняване на историята и за съживяване на традициите в региона.

Издава се от Дирекцията на Природен парк „Беласица“.

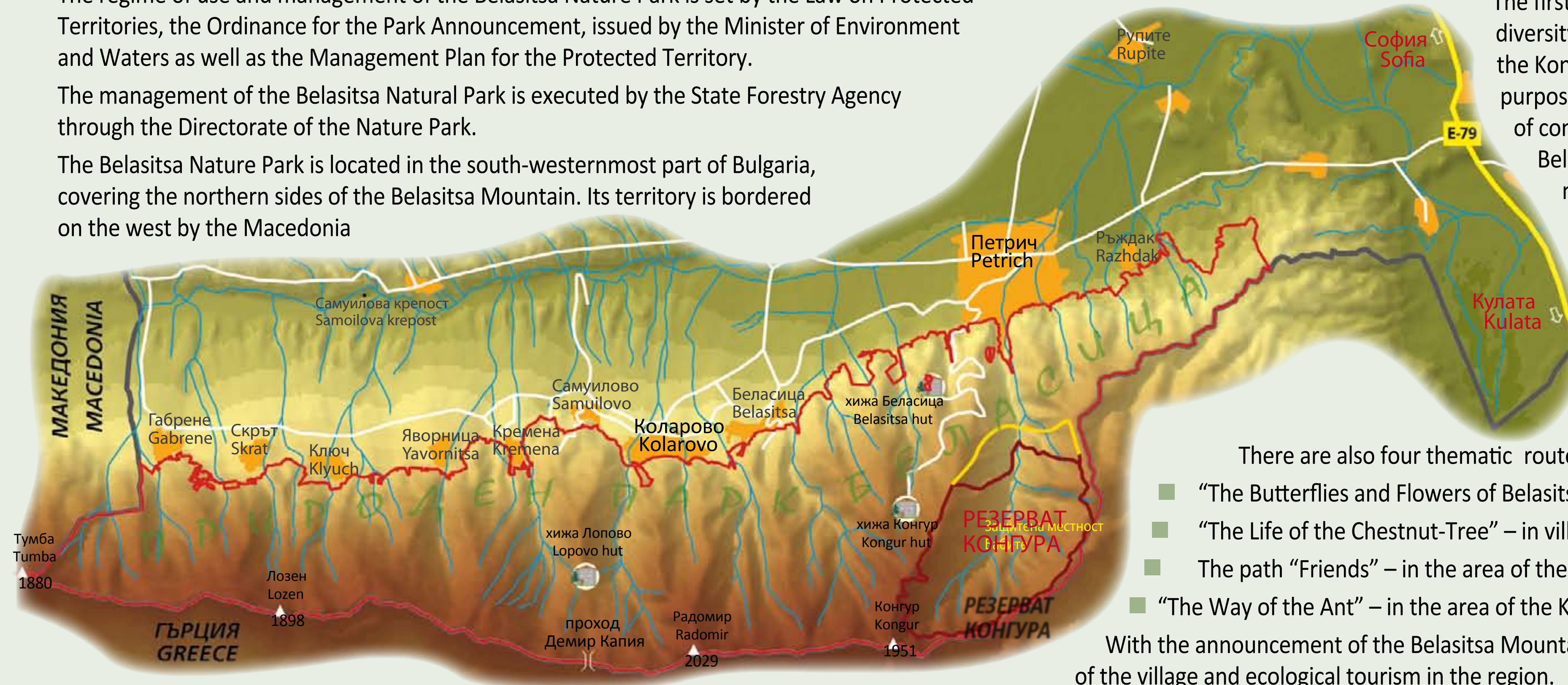
The Belasitsa Nature Park is the newest nature park in Bulgaria. It was announced with Ordinance No RD-925 dated 28 December 2007 by the Minister of Environment and Waters. Its announcement aims to protect:

- Centuries-old forests, consisting generally of common beech and common chestnut tree, as well as natural plane-tree habitats
- Protected and endemic plant and animal species, e.g. common yew, European holly, Heldreich's maple, Medicago carstiensis, Albanian lilly, white-backed woodpecker, black woodpecker, etc.
- Unique and representative communities and ecosystems in the forestless area of the mountain of Belasitsa.

The regime of use and management of the Belasitsa Nature Park is set by the Law on Protected Territories, the Ordinance for the Park Announcement, issued by the Minister of Environment and Waters as well as the Management Plan for the Protected Territory.

The management of the Belasitsa Natural Park is executed by the State Forestry Agency through the Directorate of the Nature Park.

The Belasitsa Nature Park is located in the south-westernmost part of Bulgaria, covering the northern sides of the Belasitsa Mountain. Its territory is bordered on the west by the Macedonia

A total of about 1500 species of invertebrates and about 180 species of vertebrates have been found for the mountain, among which there are Bulgarian and Balkan endemites, relic and rare species.

The highest peaks on the Belasitsa ridge are: Radomir (Kalabak – 2029 m); Kongur (1951 m); Lozen (1898 m); Tumba (1880);

The first steps in protection of the biological diversity of the mountain were made in 1988 when the Kongura reserve was announced with the purpose of protecting natural forest ecosystems of common chestnut tree and common beech. Belasitsa is part of the European ecological network “NATURA 2000”.

Besides the main tourist routes, on the territory of the Nature Park Belasitsa there are marked tourist routes reaching interesting localities and waterfalls, situated around each of the eight villages located at the foot of the park.

There are also four thematic routes in the Nature Park Belasitsa:

- “The Butterflies and Flowers of Belasitsa” – in village of Yavornitsa
- “The Life of the Chestnut-Tree” – in village of Kolarovo
- The path “Friends” – in the area of the Belasitsa hut
- “The Way of the Ant” – in the area of the Kongur hut.

With the announcement of the Belasitsa Mountain as nature park began the development of the village and ecological tourism in the region.

There are possibilities for accommodation in categorized sites in almost all foothill villages located at the foot of the Belasitsa Nature Park. There are three huts on the territory of the park – Belasitsa, Kongur and Lopovo, and for the ones loving urban environment there are many hotels in the town of Petrich.

The nature of Belasitsa is unique, the history and culture of this region, built-up for centuries, is rich. For this reason the creation of the Belasitsa Nature Park makes it possible to preserve nature as well as to treasure history and to revive traditions in the region.

Issued by the Directorate of the Belasitsa Nature Park.

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ОКОЛНА СРЕДА 2007–2013 г.
www.opc.moev.government.bg

Коматексовото табло се преиздава по проект № ДИР-5113326-7-101 „Изпълнение на дейности за устройство и управление на природен парк „Беласица“, финансиран с договор № ДИР-5113326-С-001 от европейския фонд за регионално развитие и от държавния бюджет на Република България по оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“